

1481

З БІБЛІОТЕКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА

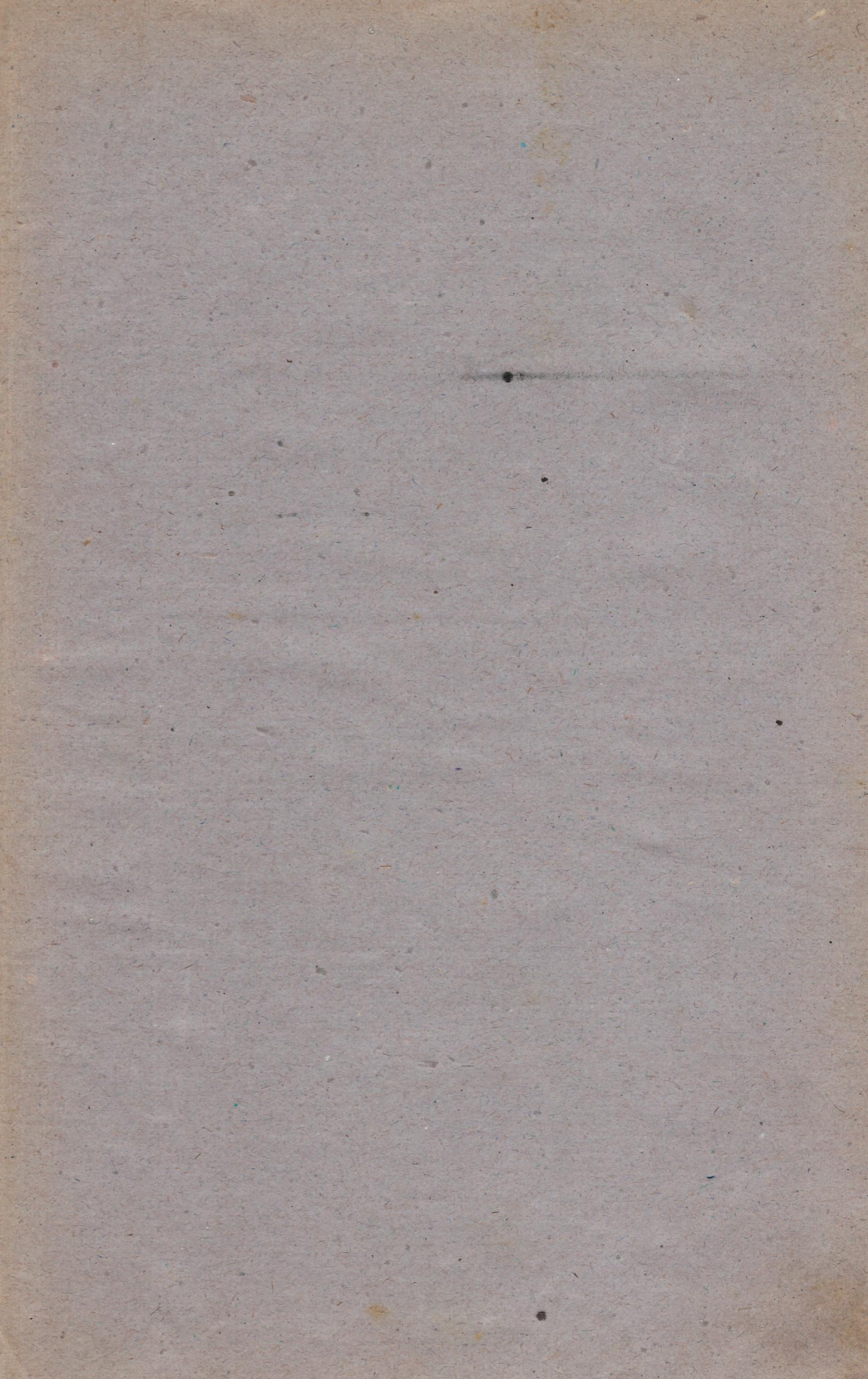
імені

ШЕВЧЕНКА

У ЛЬВОВІ.

Ч. 1481

Льв. 1690

140.

1781 06

КІЛЬКА СЛІВ

О С Л О В А Р І

О. Партицкого.

Написав

И. ВЕРХРАТСКИЙ.

1781, т. 1690

1875.

Зъ друкарні Товариства имени Шевченка,
під зарядом Фр. Сарніцького.

Бурконовському О.

Д-ру О. Ошовському

вч автору,

~~БІБЛІОТЕКА~~

~~Наукового Товариства імени Шевченка~~

~~у Львові.~~

Знак: ~~148/1~~

III. ~~VI~~

~~II~~ 2

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ II- 21792

Р. 1867 вийшов ві Львові німецько-руський словар О. Партицького, учителя руського язика и літератури. Хотя сей словар виданий вже давно — бо майже перед 8 роками —, однак зі взгляду, що він, яко майже єдиний німецько-руський словар, в Галичині загално єсть уживаний, именно також молодіжю в школах, зі взгляду, що мабуть вже лиш мале число екземплярів сего словаря єсть нерозпродане, отже небавком треба буде новий словар видати, зі взгляду, що видане одвітного словаря в кождім язичі, в кождій словесности єсть дуже важне — прияв ся я кілька слів о словарі п. О. Партицького сказати. Нім перейду до властивої річи, най вільно мені буде дещо про словар загално натякнути.

Безперечно видане словаря южно-руського язика подібно як и грамматики одвітноі належить до первих наших потреб*). И лише тогді, коли одній и другій потреби як слід зарадить ся, мож буде з успіхом повести систематично науку нашого язика. Правда, були и тепер єсть люде, котрі виучують нашого язика из пісень, казок, приговорок и т. п., а також из писаній народних писателів и з давнійших памятників — тільки-ж наука така утрудлива, доходжене сущности нашого язика способом самоука мозольне и богато забираюче часу, а й надто не кождий рівно здібен одмітити зерна від полови; — тому то й бачим, як часто навіть писателі наші борять ся з формою, з вираженем, а нераз також доводить ся чути писателям від четців — часто задля поодиноких слів и вираженій — незаслужені догани и укори. Тому лиху може запобічи словар и грамматика. Я не хочу тим сказати, що словар и грамматика, хотьби и найліпші, чародійно можуть все направити и цілком нас вдовольнити, що язик мов той образ в рами даєть ся уняти в словар и грамматику: живе слово народа — се ріка величава текуща з жерел глибоких, котра запони не знає; трище вона все свіжими струями, а не раз — розуміє ся по впливі віків — значно удале ся від прежнёго свого русла. Та все-ж заперечити не даєть ся, що словар и грамматика по можности вірно унявші язик в тій стадії, в якій він находить ся, значну діють прислугу самому язику, становлять ся ёго регуляторами благодатними. Але и ті регулятори, хотьби були в своїм часі и найліпші, по яких кількадесяти або и більше роках, коли розвиток язика ступив дальше, стають непригожі, язикови не лзя держатись давної своєї межі — и оказуєсь потреба уложити новий словар, нову грамматику, хотяй все, розумієсь, зі взглядом на те, що попередно в тому ділі зро-

*) Грамматик у нас появилсь кільканаїцять. З тих грам. Я. Головацького и М. Осадди стають дуже цінним матеріалом для будущого грамматика.

блено. О граматиці поговоримо иншим часом, тепер же поведемо річ про словар.

Словар певного языка єсть то збор всіх слів а також и зворотів в тім-же язиці уживаних. Вже з самого определєня (дефініції), що таке словар, слїдує, що словар, коли має одвічати ціли, мусить бути уложений *практично*, т. є. головно вмїщати в собі той скарб лексикальний, який *дійсно* єсть в народі. Словар *повний* має загорнути по можности все багатство лексикальне языка; в *приручнїм* досить вибрати збір слів важнїйших и в розговорнїй бесїді частїйше уживаних, *при чїм має лучитись короткїсть з точностю*. Як до языка бїднїйшого або богатшого повний словар мїстити ме 100 — 400 тисячей слів и бїльше; вь приручнїм (як до обьєму) вистанє 10—50 тисяч.

Словар повний (такий здаєся, у нас так скоро не появить ся, а порадно було-б, пїсля нашої думки, щоб словар повний був руско-нїмецький, руско-российско-польский и пр. а не на відвороть нїмецько-русский и пр.) повинен в собі обняти: а) слова в народі уживанї; б) слова уживанї писателями народними; в) звороти (фрази) як людовї, так и такі, котрі у писателїв находять ся; д) слова и вираженя з церковного, котрі у кожного нашого писателя, не виключаючи и Шевченка, находять ся; е) з термінїв наукових втягнути треба тое, що найпотрїбнїйше, з одвітних писателїв руских. *Нових слів* творити в словарі о скїлько мож мало, вже за-длї тої причини, що слова неужитї ще, словарем захваленї, рїдко коли приймають ся; лише тогдї ново введене слово легко ввійде в загальне уживанє, коли воно яким автором щасливо ужите само зверне увагу читателїв. Що до а) и б) зауважимо, що робимо рїзницю межї словами народними (людовими) и словами у народних писателїв стрїчаними. Конечно у кожного народного писателя єсть бїльша часть слів людових, але у кожного єсть також частина слів ним самим на народний лад утворених. Таких слів цуратись, розумїє ся, не можем. Вирочїм значно бїльша часть подібних слів простому мужикови навїть понятна. И так пр. люд говорить „журавлі летять ключами“. Данило Млака придає журавлям удалий епітет „ключолети“. Сама річ, що такі утворенї слова мають місце в словарі. Инше дїло з письменцями, в котрих ні ладу ні складу, як пр. з первоцвітами Кохнївченка, Подушки и многих галицких писарчуків. Їх забавочки зовсїм одсунути геть, складаючи словар! Також примїтити мусим, що у словарі годить ся вмїстити тож и слова з инших языків загально вже принятї. И так пр. прийали ми, подїбно як Нїмцї и Поляки, з французского слова: *interesse* (intéressé, орудка, дїло, зиск), *геній* (génie, віщ, віщун), *наївний* (naïf), *дансер* (danseur, танцюра, таночник, плясальник), *куверта* (couvert) и пр. Тут належить також багато слів латиньских и грецких в цілїм цивїлізованїм мирі уживаних (спеціальний, універсальний, артикул, принцип, исторія, мїт, апокриф и пр.). Сї и сим подібнї слова єуть вже власностю нашого языка, бо одержали, так сказати, право обивательства. — Що до в) Кождий язык має свої питоменнї звороти, котрі належать до найважнїйших его визнач, н. пр. sich wovon nähren = чимось живити ся (*а не з чого!*); jemandem rathen = когось порадити комусь порадити; jemanden heirathen, з кимсь оженитись, на кїмсь оженитись; zu sprechen anfangen = зняти річ; Gelübde thun = за-

п'як положити; Uebel anrichten = коїти лихо; der Donner rollt = грім рокотить; schwindende Ferne = зр'ююча даль; der Tag fängt an = на світ займає ся, на зорю займає ся, и пр. пр.

Що до твореня нових виразів (коли їх вже *доконечно* творити!) замінимо ще, що повинні вони складувати ся після правил словні (Wortbildungslehre) и так мають бути утворені, щоби понятя виражали різко, означено. И так н. пр. слово Geschäft = интерес, діло, орудка (соорудити, зборудити = zu Stande bringen), відтак Geschäftsführer = *орудник*, той що орудує діло. Слово, хоть и утворене, так поодиначе, що, гадаю, и селянин більше понятливий легко его зрозуміє. Побіч слова *кухар*, kucharz, Koch, можна ввести на Україні декуда, а в старорускім скрізь уживане слово „повар“. Відтак кухня, Küche = *поварня*, *сарня*, *пекарня* (пекарня властиво Backhaus, Bäckerei); Küchenjunge, kucheik = *варик*. Треба однакож вистерігатись на слова з чужих язиків прийяті и загально вже уживані притьмом ковати нові слова, через що лише понятність бесіди непотрібно мутить ся, а язык нічого не зискує, н. пр. історія, історичний = уседійма, уседіймний (!).

При словах и при зворотах уважаю за одвітне, именно в словарі новім, точно привести дотичні цитати з авторів, пісень людових, казок, приповідок; если слово у люду записане, а доси у жадного з писателів не ужиге, так треба точно подати місцевість, де тоє слово уживає ся, и помітити, если треба, в яких ситуаціях. Бо кождий язык уживає в певних ситуаціях певних лише слів, т. е. виражаєсь в певних злучах способом собі властивим. И так н. пр. Німець каже gutes Wasser (до питя), Поляк dobra woda; рускому селянинови скажіть „добра“ на воду, котру він пє, а одкаже Вам сей-час: „най берегам буде добра“, або „нашим ворогам добра“, а воду придатну до питя зове „ладна“, „гожа“, „погожа“. Воно, як подумаєш, виходить одвітно. Тота вода, що має в собі всі части в *ладі* як слід, щоби придатись яко напій для чоловіка, єсть „ладна“, що *годить ся* до питя, єсть „гожа“. На відтіжки подібного рода треба дуже уважати, именно зуставляючи словар.

При кождім слові має також бути (по можности) корінь слова, слова інших язиків славянських, именно *старославянського* и других язиків индо-європейских, відносячі ся до того-ж кореня. Розуміє ся, треба подати лише точні дані, а не уносити ся фантазією*).

*) До чого иногді доводить маяченє и мрійка! И так дучилось мені, не тямлю вже в котрім писемі польскім, читати, що рієкну єсть мієто роєкнєу (sic!), и то задля того, що історія Польщі богата на сумні випадки, так що нарід и полюбив собі жєк болеści, и назвав тому все красне роєкнєш, рієкнєш... Мій Бже, не знаю, котрий нарід на світі полюбить те, що єму доскуляє — хіба, що снина полюбить ломаку... Польске рієкнєу, словінське рекау (schön) походить від кореня *pek*, суғає esse, *уєлєу*, Sorge tragen, pflegen, schonen, мієє старanie, пієлєгноває, мати поєменє, пєчи єя (У Рюккерта: „das Schöne kommt von Schonen“). У нас єсть також слово *пієний* (від тогож кореня *pek*, в значіню *лєтєтєу*, соquere, варити, пєчи) = zum Backen dienend, н. пр. *пієна піч* = Backofen.

Згадати належить також, яка ріжниця межі рівновзвучними виразами иноді у поодиноких языках славянських буває. И так пр. в польск. *białogłowa* = Frauenzimmer, femme; у нас в южнорускѣм *білоголова* або *білоголовка* означає пташка, *Parus caudatus* L., Schwanzmeise, належачого до родини синиць (*Paridae*, Meisen) [Ся дуже красна и зовсім одвітна назва людова уживаєсь коло *Ожидова*; годить ся, щоб її прийняти за наукову: синиця білоголовка]; — в російск. напрасно звичайно = *eitel*, *vergebens*, *frustra*; у нас *напрасно* уж. коло Корчина, в Стрийщині) = нагло, несподівано, напрасна смерть, напрасниця = *plötzlicher Tod*; — чesk. *světlice* = *Irrlicht*, ільца, блудне світло; в руск. *світлиця* польск. *światlica* (досить рідко у Поляків уживане), чesk. *světnice*, *Empfangzimmer*, *Salon*; — чesk. *krk* = звичайно *der Hals*, шия; в руск. и польск. *карк*, *Nacken*, *Genick*, *dlohokrký* = довгоший, *langhälsig*; — в руск. *дерзкий*, чesk. *drzí*, *dreist*, *frech*; в польск. *dziarski*, *flink*, *tüchtig*; — руск. *общій*, *общий* = *communis*, *allgemein*; польск. *obcy* = *alienus*, *fremd*; руск. *селок* = *Dorfbewohner*, *mieszkający na wsi*; *sedlák* = *Bauer*, селянин, *wieśniak*; — чesk. *strom* = *Baum*, дерево; руск. *стромий* (кор. стрем. стреміти) чesk. *strmy*, польск. *stromy* = *jäh*, *steil*; на стрім (пр. летіти), *jählings*, *praecipiter*; — чesk. *příložník* = *Beischläfer*, наложник, хабаль; руск. *приложник* = *Beiwort*, *nomen adjectivum*; — чesk. *planý* = *wild*, в польск. *plonny* = *unfruchtbar*, *steril*, *nicht ergiebig*; в руск. *планки* = *Früchte wilder Apfel-, Birn- und Pflaumenbäume*; (руск. *полоний* ужив в Стрийщині, а утвор. від *полон*, *plon*, *Ausbeute*, *Frucht*) значить *ergiebig*, *locuples*, пр. *полонне жито*); — чesk. *nádoba* = *Gefäß*, судина, судник, начине, церк. *сосуд*; руск. *надоба*, *знадоба*, *знадѣб*, *знадѣбок* = *Material*, *auch günstiger Umstand*, *Gelegenheit*, *naroda*, пр. користав з тої надоби ег *benützte die (günstige) Gelegenheit*; по *знадоби* напишу до Вас лист = *gelegentlich werde ich Ihnen einen Brief schreiben*; — в чesk. *slévice* = *Henne*, курка; в руск. *сліщия* = *Blindbreme*, *Chrysops caecutiens* L. (муха) — декуда також *падалник*, *попадинець* або *сліпець*, *Blindschleiche*, *Anguis fragilis* L. (гад); — руск. *тумак*, чesk. *tumák* = *Thunfisch*, *Scomber thynnus* L. (*Thynnus vulgaris*); польск. *tumak* = *куна лісова*, *Edelmarder*, *mustela martes* L.; — чesk. *metelník* = *Voltigeur*, *Luftspringer*, *skoček*, *скачаникъ*; руск. *метельник*, *Wirbelwind* (кор. мет. відси також мести, пр. *замелѣ снігом поля* = *die Felder sind vom Schnee verweht*; *метелица*, *метіль*, *метеля* = *Gestöber*; *метел*, також *wilde Bienen*; *метати* *werfen*; *мести*, *pokій* = *das Zimmer umkehren*; *поміт* = *Wurf* (z. B. von Thieren), *мет* = *Wurf*; *одним метом*, *mit einem Wurf*; *заміт* = *zarzut*, *Einwurf*; *замети* = *Einwürfe*, але також *yko plurale tantum* = *vom Schnee verwehte Stellen*; *вимети* = *Auswürfe*, н. пр. *вульканічні вимети*, *vulkanische Auswürfe*; церк. *омети*, *Fransen*, *етрачки*, *ріси*; *ометица*, *Abwürfe* (відкинені часті при меленю муки; *пословця*: *не поеміє ся кметица*, тільки *ометица* = *ein ordentlicher Mensch* (*кметь*, *кметица eigentl. ein wohlhabender Bauer*) *lacht einen nicht aus*, *sondern ein Schuff*, *ein Plunder*); *перемітка*, *ein weisses dünnes Leinwandstück* *entsprechend zusammengelegt und gebunden*, *welches von verheirateten Frauen (молодиці) in Podolien als Kopfbedeckung gebraucht wird*. Oft sind diese

Kopfbedeckungen mit goldenen oder farbigen Fäden recht hübsch bordirt; намітка = zarzutka, Ueberwurf; перемітати, перемітовати, umwerfen, überwerfen; шшов в мети-перемети, er fing an Luftsprünge zu machen, також er fing an unbesonnen zu handeln, er stürzte über Berg und Thal; меткий, мітний = rührig, behend; метелик = Schmetterling, papilio; мотиль, idem; мотосити, мотошати = zerren, тормосити, сіпати, метушити ся, мотошати ся, sich herumzerren; моторити = geschäftig sein, коротати ся, krzатаć się; моторний, меторний = rührig, geschäftig, behend, tesch; метнути ся, мотнутись = кинути ся, н. пр. метнув ся ратувати, er fing hastig zu retten an; (яко посвоячене корінем можна уважати також и мотати, verwickeln, verwirren, zerren); чек. mráka = Regenwolke, хмара дощева; руск. *мрака* = (düsterer) Nebel; — чек. hostince = Restauration, гостиниця; — рус *гостиниць* = 1) шлях, дорога, котрою ідуть кушці-гості, Landstrasse, Handelsstrasse; битий шлях, битий гостинець, шоссея, Heerstrasse, Chaussée; 2) Geschenk, н. пр. батько приніс нам з ярмарки гостинця = der Vater hat uns ein Jahrmarktsgeschenk gebracht; — чек. opravce = Reformator; польск. opravca = Henker, Schinder, лущій, вішатель; — чек. trup = Rumpf, тулуб, тулов, кадовб, оїд; руск. *трун*, польск. trup = Leiche, cadaver; — в хорватскім: domovina = Vaterland, patria (Стросмаера гасло: sve za vjeru i domovinu = все за віру и отчину); руск. *домовина* = Sarg, труна, трумна, трумно, трунва, деревиско, деревице (уж. в горах; у Вагилевича: Та вже сива бородонько не тоби ся бити — під зеленов муравоньков в *деревини* гнити! Мадей); — чек. vlast' = Vaterland, patria (тому vlastenec = Patriot); руск. *власть* = влада, Gewalt, Macht; — чек. hranca = Scheiterhaufen, костер, рідше також Grenze, в руск. *гряниця* звичайно Grenze; рідко також тоє самое що *грянь* = жар, тлінь, glühende Kohlen; — чек. kostra = Skelet, гостяк; в руск. *костер* = Scheiterhaufen; костера = риба Acipenser Kostera, належача до родини Осетрів; костар або костач — инша риба до мерени, Flussbarbe (Barbus fluviatilis) подібна (Barbus Petenyi?); костур = 1) Knüttel, 2) Kirschfink, Kernbeisser, fringilla coccothraustes, костогриз, костоглід; — чек. poručnik = Vormund, опекун; польск. porucznik = Lieutenant, поручник, лейтнант; лейтман; сотник, centurio, чек. poručik; — чек. ret = Lippe, губа; руск. rot = Mund. и пр.

Если тоє самое слово уживане у нашім язичі в ріжнім значіно, треба се в словарі помітити и примірами пояснити, н. пр. *брехати*: 1) das Wort brechen, lügen, н. пр. брешуть люде, лучше плакати, як ніхто не бачить. Шевч. 2) von Hunden: bellen, in den Wind hinein bellen, klaffen, н. пр. нес бреше, а вітер несе; klaffen auch кліщити, н. пр. нес кліщить, der Hund klafft; нес закліщить, der Hund fängt zu klaffen an, der Hund wird klaffen; пси відкліснюють ся = von Zeit zu Zeit klaffen die Hunde; — *позор* (укр.), Schmach, Schimpf, з відти: *позорний* = schmähhlich, schimpflich; *позір* (гал.) 1) Stattlichkeit, Schönheit, Anmuth, для того *позірний*, stattlich, schön, н. пр. позірний хлопчик (в Стр.); 2) Schein, н. пр. на позір добрий; 3) Aufmerksamkeit: дай позір = gib Acht; als Commando: *позір!* = hab Acht! daher позорувати, Acht geben; 4) Blick, н. пр. позір у него дикий =

sein Blick ist wild; 5) Aussehen, Gestalt, habitus, н. пр. позір у него мов у розбишаки = er sieht aus wie ein Räuber.

То би були уваги, які би я загалом що до словаря и способу уклада- ня тогож мав висказати. За тим беруся до перегляду словаря пана О. П.

Лишаючи правонисъ пана П. на стороні, бо їй ніхто не послідо- вав, а навіть и сам батько відцурав ся свого дитяти, приходим ad rem.

Пан П. говорить в переднім слові, що „нема умѣтности, котра бѣ въ нѣй (народній письменности) не була заступленою.“ Говори Климе, най твоє не гине! скажемо на се. Чи п. П. застановив ся над тим, що неправда з понятого зле патриотизму нігде так не караєсь, як у строгій науці? Що-ж подумає тямучий читатель по перечитаню сеї перехвалки? Ото нич иншого, тільки або, щб̄ у автора круг знаній обме- жений, або що автор нарочно говорить неправду — и вже на первм̄ кроці знеохотить ся. Дальше веде автор річ: „весь (?!) скарб укра- їньскої бесѣди, о скілько минѣ книжки и словарѣ українскї дозво- ляли, втягнув я въ сей словарь, крѣмъ того збираєь я слова народні въ нашихъ горахъ“ и пр. пр. Чваньба така тим більше поражє, коли подивимо ся, який словарець той зростом невеличкий (томик I. стор. 432, II. 375 в октавці). Відтак висказує автор надію, що мабуть скоро най- дуть ся люде умні, котрі то „вимѣтнуть“ зъ его „словника“ що чуже, не наше, доновнять, що недостаточне etc. В горі автор сказав, що „весь“ скарб українскої бесѣди и народних слов галицких и українских втягнув у словар, аж ту згодом-перегодом довідуємось, що він за- горнув також и де-що „чужого, ненашого“ — а таки, сказати Богом- правдою, того багато.

Через кілька стрічок дальше: „виданий мною словарь не є слов- никомъ нарѣчїя, але языка“. Відай автор щоби тут не сказати два рази *словар*, держав ся речєня: *varietas delectat*.

Дальше слїдує порівнанє декотрих языків славянских з нашим. Порівнанє тоє поверховне и недостаточне не може вдоволювати філолога. Та годі про те багато розводитись: хто бо схоче порівнувати язики славянскї, не удасть ся до підручного словаря, а шукати ме поучєня в ділах Шафарика, Мікросича и других філологів славянских.

Перейдїм тепер до самого словаря. Бачимо тут дуже багато укова- них виразів, котрих на Руси не тільки нігде не учуєшь, але також и в книжках не доведе ся побачити. Та охота до кованя слів тим більше безплідною, бо тикаєсь загально знаних понятій, на котрі більшою частю у люду єть свої вираженя. Зворотня (фразеологія) у тім сло- варі заступлена дуже слабо.

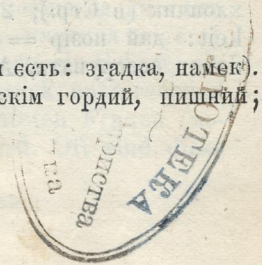
Перевертаючи лист за листом куди попало, устремляем взор наш у книжку и виписуєм дословно, а побіч даєм декотрі нашї замѣчїя.

Aeltern, родичѣ (*родич* переважно у нас и на Україні значить *consan- guineus, Verwandter*; родичи = *die Verwandten*; лише декуда в Галичині, именно близъ міст, *родичи* уживають в значїню *родители, parentes, Eltern*).

Andächtling, святошокъ (*świętoszek, святоша*).

Andeutung, спомка (по що так калічити слова, коли єть: згадка, наметк).

Brastig, думний (нім. *stolz*, польск. *dumny*, в рускїм гордий, пишній;

у люду: гардий; — думний = gedankenvoll, sorgenschwer; після Adelung-a (Grammatisch kritisches Wörterbuch d. hochdeutschen Mundart): Brast, ein veraltetes Wort = Kummer, Gram, Sorgen, журба, грижа, гризота, печаль; — коренем посвоячене: bresthaft = mit einem Gebrechen des Leibes behaftet, уломний, скарлючений, bresthafter Soldat = verkümmerter Soldat; після Ziemann-a (mittelhochdeutsches Wörterbuch) Brast = Krachen, Gerasel, Tumult; хряск, тріск, лomot, гремот, хработ, рахкіт, тарахкотане, збурене, натовп, ворох, колот, заколот, замішане; — brasten verb. = krachen, prasseln, knittern, sgeritare = хряскати, тарахкотити, грякотити, тріскати, прискати; — відтак означало-б слово brastig = гризливий, згризкий, печальний, печаливий; нагулююватий, пурявий, гороїжний; від прискливий.

Bratenfett, тлустѣнь вѣдь печенѣ. Кождому звісно, що в рускім „тлустий“ не може бути, лише *товстий*, а так товстѣнь або й товщ печені, або товц з печені. На розтоплену товц говорить наш люд „тік“ (кор. *тек*), пр. пироги в тоці.)

Bagatelle, дурничка, маловартниця, дрѣбязокъ, нѣсенѣтниця (Перше слово уйде, хоть не всюди; друге нещасливо укуване, прочі що иншого означають. *Дрѣбязок*, а не *дрѣбязокъ*, означає малі спратки, малі річи, а не багатело в обширнім змислі; — *нісенѣтниця* = ні се ні то, ein paradoxes Zeug, sinuloses Geschwätz etc. Bagatelle по руски: дрібниця, марниця, річ малої ваги.)

Beifuss, билиця, чорнобиль, чорнобило, нехворощь (Перше слово польске, *bylica*, друге добре, четверте означає властиво иншу хоть и подібну до чорнобили рoстину, *Artemisia campestris*).

Bremse, жукъ, овадъ, бомокъ (Помішане. Кожда дитина на селі знає розличити *жука* від *оваду*. *Жук* = хрущ *Scarabaeus stercorarius*, *Rosskäfer*, *Mistkäfer*; *бомки* або *овади* = мухи доскуляючі скотині з родини *tabanus* *Bremse*).

Bremsen für (sic!) Pferde, кѣньскі кліщѣ (Побачивши таку кумедну надпись, де-хто би подумав, що тії *бремзи* дають коням їсти мов овеc тому „für Pferde“. Однакож то має бути: *Pferdebremse*, *gastrus equi*, седзель конячий або гнидник, котрого люд, часом подібно як и иншу муху *дротика*, *hippobesca equina*, *Pferdelausfliege*, невластиво зове „кліщами“. — Властиво кліщ = *ixodes*, *Zecke*.

Brosame, мякушь хлѣба, окрушки, недоїдки (Мякушка, мятушка, мякушь хлѣба = eigentl. das Weiche des Brodes; окрушки, кришки, кришинки, окрухи = *Brocken*, *Brosamen*; — недоїдки = *Ueberbleibsel einer Mahlzeit*, Rest von nicht ganz aufgegessenen Speisen).

Buttervogel, бѣлий мотиль (не тільки білий, а загалом „мотиль“).

Calamität, злощастѣ (нещасність, непощасність, нещастє).

Colonist, слобожанъ, осадчий (Не кожний колоніст слобожанином; слобожане були то поселенці, котрі для позискання від панів діставали значні вигоди, льготи, „слободи“ або свободи; именно богато слобод

постало за польських часів на Україні, особливо в половині XVIII-ого віка; — *осадчий* не означає *осадця* (nom. sing. осадець, Colonist), а такого, котрий колонізує, осаджає осадців чи поселенців).

Charmant, гибкий, бадёрний, моторний, наскочний (sic!), звичайний, приятний (Властиве значіне французского *charmant* есть повабний, приятний, милий, любий; відтак Гречний (той що к речі, до річи, д річи, зове ся *гречним*, *гречним*, *гречним*, або, як на Уграх кажуть, *дрічним*; чемний (м. кчемний: той що к чему, зове ся „чемний“; що ні к чему, „нікчемний“; слово послідне взяте Поляками з нашої річи тому то у них *nikezemny*, хоть и говорять *ku niczemu*), привітний, привітливий, ввічливий; — гибкий = що дає ся згибати, згинати, *geschmeidig*, *biegsam*; бадёрний, (кор. др, дерти, драги) = надутий, що дере ніс в гору, удає велику повагу, майже тоє, що ним. *übermüthig*; у Шевченка: бадёрити ся, може бути, що тут два слова сплили, именно бадё, батько, и дера, відтак бадёра бадёрний, бадёритись; моторний (кор. мет), властиво: *flink*, *behend*, *rührig*; потому також *fesch*, *hübsch*; — *наскочний* зовсім не до ладу; якби се и виглядало, коли-б шармант та був наскочний? — *звичайний* = той що звичай має, *welcher den Anstand bewahrt anständig*. Можна бути звичайним, хоть и не шармантуючи; навряд и шармант може инколи забути про „звичай“).

Cholerisch, сукристий (Сукристий ужив. в Самбірщині в значіно; *sanguinisch*, походить від „кров“; холеричний же походить від грецкого *χολή* жовч).

Chloritschiefer, зеленець лупковатий (Автор словаря назвав *Chlor* зеленець, віктак и *Chloritschiefer*, зеленець лупковатий; однак в хлориті навіть и сліду нема з хлору, а названий так той мінерал від своєї зеленої барви з грецк. *χλωρός*, зеленяво-жовтий. *Chloritschiefer* = лупак хлоритовий).

Centaur, півконтъ (Кентаврами звались в митології древних истоти, котрі мали, після сказаня, від голови аж по - за грудь постать людську, а там конячу; уковане слово „півкінъ“ могло-б несвідомого навести на гадку, що *Centaur* кінъ недорослий, більший лощак.)

Datum, число; дано (Число значить *numerus*, *Zahl*; *Datum* з латиньского значить дата, даное, звич. уживане в ч. мн. даниі, н. пр. числа, події, з котрих дасть ся висновати дальший снуток; в листах и других подібних письмах розумієм через дату день, місяць, и рік разом з місцем, де письмо зістало виготовлене).

Drescher, змолодокъ, змолокъ (Ті слова поставлені в скобках, та зовсім непотрібно, бо не рускі; вистануть: молотільник, змолотник.

Dunkelbraun, брунявий (темнобрунатний).

Ebene, байракъ (Ebene, рівня, рівнина, також низ; — байраками або чагарями зовуть на Україні яри порослі мішаним а буйним лісом, часто именно по-над самими ріками скалисті; дуже часто називають так и самі порости, що тягнуть ся ярами надрічними).

Ebenmass, розладъ, розмірність (Ebenmass = розмірність; розлад = розстрій; в розлад їх привели = привели їх до незгоди.)

Eckzahn, клакъ, кла (кло, plur. кла або клова, Eckzähne.)

Edel, знатний, благородний, шляхотний, прикрасний, дорогий, красний (edel, szlachetny = благородний, чесний; edeldenkend, чесно мислящий; значний, знатний; Edelleute = знатні люде; — прикрасний, st. прекрасний = sehr schön; дорогий = theuer (doch Edelsteine дороге od. чесне каміне); дородний = schön, wohlgestaltet; красний = schön, roth (у нас в южнорускiм в значіню „червоний“ красний рідко уживає ся, в великоруск. же дуже часто).

Edelknabe, пазь, щитносець (Page, paż = паж, джура, джус, чура; — щитносець = Schildträger.)

Einhüllen, опілити, запілити, закутати, обікрити (перші два слова утворені від „пола“, а означають, зовсім що иншого; опілити = впридобити полою, ослонити полою; запілити = заслонити полою; закутати = verkappen; обікрити = bedecken; — einhüllen, ослонити, обслонити.)

Entwaffnen визброїти (відняти зброю, розброїти).

Entwickeln розв'язати; sich entwickeln кінчити ся (розв'язати-auflösen; кінчити ся-endigen verb. neutr.)

Entzweibersten розпукнути съ (пукнути, лопнути, репнути на двоє).

Entschleiern вѳдкрити, вѳдулити (вѳдслонити; вѳдкрити aufdecken, entdecken).

Erstarren, окаменѳти, ожопѳти, стрепонѳти(?), онѳмѳти, здуплѳти(?), задринтавѳти (zdrętwieć?!), здеревѳти, стверднути (sic!) (Окаменіти = versteinern; ожопіти виписав автор з словарця И. Магури, поміщеного в Галичанині з р. 1862 вип. III. и IV. стор. 253, тільки не зрозумів добре та й вийшла чепуха. П. Магура пише: „Ожопѳти, ожопнути, hockend erstarren“. И зовсім справедливо: те значіне виходить, коли порівнаєм вираз ожопіти н. пр. з російським жопа, южнорускiм піджопок (на піджопку сісти = niederhocken). Пан П. же хотів ліше и коротше вдати и випустив „hockend“, тоє, що власне тут модулює значіне erstarren; — оніміти = stumm werden, verstummen; здупліти = здуплати = hohl werden, modern; деревіти = holzlicht werden, verholzen, в невластивім значіню також = erstarren; ствердіти = hart werden, verhärten; — відтак на erstarren були би ліше ті вирази: заціпеніти, сціпеніти, сціпнути, закостеніти, закоченіти (закоценіти), заковязнути, задубеніти, а також и задеревіти.)

Erdfahl, снѳдий, блеклий (Снідий = снідний, esculentus, essbar; сніди = зѳдомі припаси; блеклий = decoloratus; fahl властиво половий (зрив. старосл. плавий, лат. flavus); про тоє erdfahl = половий як земля, сірий як земля. Русин однакож так не говорить; кажемо „чорний як земля“. Польск. śniady, bräunlich = смаглий, смаглявий, смуглий, смуглявий; [смаглий від смага, Hitze, Sonnenhitze; davon

смажити = pregeln, rösten; *смажний* = heiss, brennend, brennend heiss, н. пр. смажні уста; *смаглий* eigentl. sonnverbrannt, von der Sonne gebräunt; *смуглолиций* = *αἴθροϛ*.)

Fels, щовбъ, бовдъ (?), кам'яна гора (sic!) (щовб = Gipfel, szczyt.)

Felsengeklüft, Felsenkluff, бескеда, вертепъ, яруга, балта, печера („бескидами“ зове наш нарид свої гори, се-б то Карпати [вираз „Карпати“ книжний и людски не звісний]; вертепи або вертеби мае у людю ріжні значія; вертепи = Abgründe, jäher steiler Weg, рідко коли Felsengeklüft. На Поділю, именно коло Більча, зовуть „вертебами“ малі в жерела богаті зерця; в церковнім вертеп = Krippe; — яруга = добра, узка долина межи горами, удоле; — балта або блат, о скілько знаю, означае велику и широку сок иру (зрив. булат); печера = Höhle, Gruft; — Felsenkluff = розпалина, розколина, розсілина, розпучина в скалі; Felsengeklüft = розскале, вертепи межи скалами.)

Felsenwand, кам'яна ст'на (стіна скали.)

Fischsamen, коросня (П. П. хісновав з гарного збірничка п. Магури; в Галичанині в печатаню помилено и місто Fischhamen випечатано Fischsamen, що однакож на стор. 327 справлено; п. П. на поправку не звернув уваги, а так після его словаря коросня [корощня, крошня або фатка] не означае прилад до иманя риб (Fischhamen, черпак), а молочко рибяче (Fischsamen!).

Flächenraum, площина (Fläche = площа, площина; Flächenraum oder Flächeninhalt = площиність.)

Flöte, флюяра, соп'лка (флюяра = eine Art Hirtenflöte, инструмент видаючий подібні тони що флет; соп'лка, свистілка = Pfeife; Flöte = флет.)

Flintenlauf, ручнична труба (на Україні уживае люд: *рул.*)

Folter, битка, мука, мучене (битка = Rauferei; Folter = муки [pl.])

Filz, п'льсьнь (pilsń = повсть.)

Forschen, винипати, нипати, (властиве значіне слова „нипати“ есть: grübeln; forschen = елідити, вислідити, доходити.)

Forschung, бадашка (?) (вислід, вислідка.)

Geburtsfest, роковини (роковини = jährliches Fest; Geburtsfest = празник родин, обхід родин.)

Grashecht, зелениста щука (молодий щупак, щуплик, молода щука.)

Grabstätte, гробъ, могила (гріб = Grab; могила = Grabhügel; — Grabstätte = гробовище, місце гробне.)

Graupe, крупи, логазя (крупи = Graupen; логазя = Gerstengraupen.)

Geschickt, лапшивий (?), лапшій (?), схопний (?), моторний, умбвий (?) (спосібний, здібний, зручний.)

Goldammer, стронадля (trznadel = стернадка жовта, стерник жовтий, жовтурка, жовтопірка, жовтогрудка, жовтогруд, жовтобрюх.)

Geschlinge, легке (легке = Lunge; Geschlinge = подроби, подрібці.)

Gottesgebärerin, Мати Божа (Gottesmutter = Божа Мати; Gottesgebärerin, Богородиця; на ті синонімні понятя суть у нас особи вираженя, котрих поминути не годить ся.)

Gottesläugner, безбожникъ, богоборникъ (безбожник = Gottloser; Gottesläugner = заперечаючий естествоване Бога, одрікаюший ся Бога, Богоодступник; також Богоборецъ.)

- Gottesläugnung, безбожництво, безбожність (Богоодступство, заперечене Бога; — безбоже, безбожність = Gottlosigkeit.)
- Gottesvergessen, безбожний, нечестивий (нечестивий = unsittlich, unmoralisch; — Gottesvergessen = забуваючий Бога.)
- Genick, каркть, потилиця, потилокць, потильниця, шия, вязи (Карк = Genick, Nacken; потилиця = Hinterkopf, часть *тыльная* головы; шия = der Hals; вязи = властиво ligamenta, Bänder; потом Wirbeln, vertebrae; на останку також Nacken, Genick, пр. вязи скрутити = das Genick brechen.)
- Gerölle, розсипъ (рiнь, рiнячина = Gerölle; рiнище, рiновище = Uferstelle, wo das Gerölle abgelagert wurde; зарiнок = Schotterbank, Flussinsel; auch mit Gerölle bedeckte Ufertheile. — Schutt = розсип, румовище.)
- Gesindel, зволочъ, нечесть, голота (Gesindel = наброд, брiдня, збрiд, збрiдня, зволоч, голота, мотлош (уж. коло Борислава біля Дрогобича, зрiв. польск. motloch). — Schande, Schmach, Unehre = нечесть.)
- Golddurst, хѣть золота (пожадане золота.)
- Gross, — ungeheuer gross, гавѣдний (?), гавязний (?), ломоватий, величезний (прѣвеликий (уж. в Станiславiвщинi), величенний, величезний, величѣзний, величний; також ломоватий (в Тернопiльщинi, від ломати ужив. в значiню: kolossal.)
- Halsschnur, нитка перлѣвъ (sic!), намисто (Halschnur = низка (т. є. нитка чи шнурочок насiляних або нанизаних) коралiв, пацѣрок, перел и тим подiбних украсенiй; намисто, монисто = ein gewöhnlich aus mehreren mit Gold- und Silbermünzen gezierten Halsschmüren bestehender Halsschmuck der Bäuerinnen.)
- Hauptsegel, головне вітрильце (не вітрильце [Segelchen], а головне вітрило, головний парус.)
- Heimweh, бана, банiсть (туга за домом, бановане за домом.)
- Hell, прозорний (прозорний = pellucid, durchsichtig; ясний = hell.)
- Hirtenstab, єпископска палиця (вперше чуємо, що єпископ та має *паліцу*; доси бо все чули-сьмо „жезл владичий“.)
- Hartriegel, крушина, дерень, свидъ (Крушина, скорух чорний або скрух чорний = Rhamnus frangula, Faulbaum; — дерен = cornus mascula, Hartriegel; свид = cornus sanguinea, rother Hornstrauch.)
- Haut, — die abgelegte Haut einer Schlange, лiновисько (лiнище, лiновище, лiновиско = 1) abgestreifte Haut, Balg eines Thieres, welches sich gehäutet z. B. einer Schlange, Raupe u. dgl. — 2) Ort, wo die Häutung stattgefunden.)
- Hermaphrodit, мiшанецъ (мiшанецъ = Mischling, Bastard; ирмафродит, обополецъ = Hermaphrodit, Zwitter.)
- Klopffagd, ловля, на котрiй жердками вiстрашують дичину (нагiнка, погiнка, гiнка, загiн, штурiвка.)
- Koppel, свора, путо; пасовиско, вигiднъ, пастiвникъ (Koppel 1) вiшало пр. у шпади; 2) смич, свора, на котрiй ведуть пси, а також кiлькостъ псiв на смичу улятих, eine Koppel Hunde = лал, свора псiв (свора, зрiв. польск. sfora, zwierać rad. вр.); 3) огорожа, ворине (r. вр.) 4) мiсце огорожене.)

- Kundschafter**, видець (?), видокъ (?), (видок в „Правді рускій“, пам'ятнику законодавства руского з столітя XI-ого, значить Augenzeuge.)
- Kreide**, крийда, вапнюка, довгъ (крейда = Kreide; вапнюка = verächtlich statt вапняк, Kalkstein; „довг“ означає крейда лише в перенесенім значіно и то в певній лиш ситуації, н. пр. на крейдку брати = брати на борг.)
- Landscheide**, границя, межа, розгране (границя країв.)
- Landschlacht**, земельна битва (битва на суходолі або на суши.)
- Landschreiber**, земельний oder краєвий писаръ (сільський писар.)
- Lauf an einem Schiessgewehre**, труба (на Україні = дуло або руля; у нас ціпка; труба = Trompete.)
- Lawine**, заміть снігова, совпъ (заміть снігова = Schneegestöber (сніговиця, метелиця); *сови* або *савб* = прилад до иманя риб; — *Lawine* = лавина, лава (лавиця) снігу з верхів високих гір зсуваюча ся, засипуюча нераз цілі долини, сувала сніжні.)
- Leibesübung**, тѣлесне движенє, рухъ тѣла, движки тѣла (тілесне движенє = Körperbewegung; — *Leibesübung* = виправа в рухах тіла.)
- Laxiren**, каляти (властиве значіне слова „каляти“ естъ besudeln; laxiren у люду: лаксовати, лаксом ити.)
- Legende**, житє святого, святопись (сказанє; описанє житя або чудесного діланя святого, четія; напись на монетах.)
- Lehmwand**, глиняна стѣна, лѣпянка (глиняна стіна = Lehmwand; лїянка = Lehmwerk, Lehmhütte, Klebwerk, зліпець.)
- Lieblingsschriftsteller**, улюблений писатель (письмакъ) (писатель = Schriftsteller; писак, письмен, писака = Skribler; писар, писець = Schreiber.)
- Machthaber** могутень (?), повновластникъ (властель, властелин, властич, повновластник.)
- Makulatur**, попудний (sic!) паперъ (попудом = дуже скоро, тельмом; попудний = дуже скорий; наглий, пр. попудна робота = робота „на галай, на балай“; — *макулятура* означає папір друкований або писаний, котрого уживають до завиваня розличних річей; також не-чиста рукопись, именно з першої руки.)
- Marktschreier**, фаринникъ, дуролодъ (кликун торговий, окличник, викликач, крикун торговий.)
- Marmorarbeit**, бѣлокамѣнна (sic!) робота (мраморна [мраморна od. маймурна] робота; статуя [Statue] або що небудь иншого видланого з мармору.)
- Marmor**, мармуръ, бѣлий камѣнь (мрамор, мармур, маймур. Бувають мраморі білі, червоні, брунатні, чорні, пестрі и пр.)
- Marmorblock**, грубий мармуръ (кряж мармуровий, брус мармуровий.)
- Milde (gelinde)**, рахманний (Декуда в Галичині мають уживати рахманний яко синонім до „побожний“, але не до „лагідний, смирний“.)
- Meute**, череда (череда псів, зграя собак, лая.)
- Molch**, чорна ящериця (не конче чорна; ириця, водова ящериця, водяница.)

- Meteor, наповида (?), зъявище (в очи впадаюче, переминаюче зъявище
воздушне, метеор.)
- Messerrücken, задъ ножа (тило [ужив. коло Дрогобича] = Rücken des Messers, Säbels od. überhaupt eines scharfen Gegenstandes.)
- Messerschmied, нождвникъ (pożownik = ножар; ножівник = піхва на ніж, Messerscheide.)
- Moder, гнилизна, плѣнь, спорохнявина (гнилизна = Fäulniss; плісь = Schimmel; порохно, друхно, трухло, трухлина, трухлявина = Moder.)
- Nestel, варкоць (?) (властиво: гніздо (Nest) на голові, т. є. пук волося на верху голови упятий, заплетена и на голові покладена коса, польск. warkocz заплітка, Zopf.)
- Niederschlucken, поглотнути (прогинути, проковтнути, пролигнути.)
- Nussknacker, кліщъ до давленя орѣховъ (Nussknacker = 1) лускач (в Самбірщині), тискавка (коло Бродів), товкач до оріхів, товкачка, уменш. товчачок, товчачечка (ужив. на Україні) кліщъ до оріхів; 2) птиця *corvus coruocatactes*, лускогоріх, лускач, оріхолуп, крячка, сойка гірська.)
- Oberfuss, плесна, верхъ ноги (плесна, плезна = Plattfuss, metatarsus.)
- Occident, спадень (?).
- Ofenheerd, прилічокъ, ватра (припічок = Hintertheil des Ofens; ватра aufgeschlagenes Feuer; огнище, огниско = Feuerheerd.)
- Ofenhüter, костѣгрѣй (в українскім „пічкур“.)
- Ohnmächtig, півзмерлий (?) (ohnmächtig = безвладний.)
- Ohrenbeichte, ушна (sic) сповѣдь.
- Oel, проліій (?) (гал. олій, укр. олія, дем. олійка, в гал. олієць.)
- Opiat, насонне лѣкарство, зубова масть (!) (Через „опіят“ розуміють лік маючий в собі опій (opium), а служачий до замороченя, до усипленя; на біль зубів записують лікарі опіяти, именно tinctura opii, з чого однакож не слідує, щоби Opiat мож назвати „зубовою мастю.“)
- Opium, сонне зѣлье (sic!), макове молоко (sic!) (Opium = опій; єсть то сок впливаючий з надрізаних головок маку східного, на воздуху скоро густіючий и набираючий барви брунатної. Загуслий той сок бгають у лісочки або колачики, як и бачимо опій в гандлю; = макове молоко = Mohnmilch, повстає через утиране макового насіня з водою в макітрі або иншій подібній посудині.)
- Ornitholog, знавець птицъ (Знавець птицъ = Vogelkenner; через „орнітолог“ розумієм чоловіка посідаючого наукове знане о птицях. И так и, пр. пташники (Vogelsteller) и торгуючі птицами (Vogelhändler) єуть часто досить справними знавцями птицъ, через тоє однакож не єуть єще орнітологами.)
- Osten, східень (?) (Osten = схід, восхід; — через „східень“ розуміє наш люд junger Trieb einer Pflanze, Schössling.)
- Packleinwand, вантух, грубе полотно (Полотно до пакованя; декуда „паклак.“)
- Picknik, приятельскій обѣдъ (Picknik або Pickenick з шведского = пікнік, бенкет, до котрого кождий участник датком причиняє ся, учита из спільних приносин уряджена.)

Pflanzstadt, садиба, осада, слобожанське місто (шваби???) (Pflanzstadt = (grössere) Colonie, більша осада.)

Porzellanen, файфурекій (глина файфурска єсть то персть порценолєва (Porzellanerde), значно занечищена и тїлько до виробів фаянсових (так званї „файфурки“) пригожа; Porzellanen, порценолєвий, порцеляновий.)

Porzellanhändler, файфурникъ (торгуючий порценолю.)

Porzellanfabrik, файфурня (фабрика порценоли.)

Priesterkärpchen, ярмурка (Ярмурками або берлидками зовуть у нас звичайно шаламухи (шоломки, Kärpchen), які жиди носять; —

Priesterkärpchen = папафїйка, шоломка або шоломок священнический.)

Rein, огрядний (в словарци приложенїм до первого тома „Народних оповіданїй Марка Вовчика“ (С. Петербург, 1861) толкує ся слово „огрядний“ = полный, голетый; rein, reines сїала.)

Rahne, брусъ (Rahne = дерево повалене вітром, валяк, звалин, логин, лежух; місце, де дерево од вітру вивернене зістало, виверть, польск. wykrocisko.)

Reiher, боцянъ (seltener чапля) (bosian, der Storch, ciconia alba, бусько, бусєк, бусель, черногуз, неклеяка, бучак, лелека; — Reiher (ardea cinerea), чапля, чаплюка, чапура, бушля, волюваня; hie und da auch *риболов*, womit man aber gewöhnlich die verschiedenen Sterna-arten (Seeschwalben) zu benennen pflegt.)

Ruthenschlag, ударенє лозою (березиною), плетнї (ударенє рїзкою.)

Rüssel, хрюнька, хрюнь, рило (хрюнька, хрюнь = Schweinsrüssel; рило = Rüssel.)

Rückwirkung, взадне дїланє (wsteczne działanie пр. wody = вспятне дїланє води.)

Sarg, гробъ (Sarg = домовина, труна; Grab = грїб, кор. греб.)

Sanguinisch, живий, веселий (живий = lebendig, lebhaft; веселий = froh.)

Sargtuch, смушокъ (смущок = Lammsfell, Schaffell; — покривало на труну, капа на труну, рядно на домовину = Sargtuch.)

Schachtel, долобало („долобало“ не значить тоє, що видовбане, а тоє, що довбе або служить до довбаня, тому *долобало, довбало* = 1) довбач, кльїдерево, кльїсдерево, picus, Specht; 2) ein meisselartiges zum Aushöhlen dienendes Instrument. — Schachtel = шкатула, шкатулка, калитка, калита.)

Schieferplatte, лупкова дошка (плита лупакова, таблиця лупакова, скрижаль луп.)

Schiessbedarf, стрїливо (Schiessmaterial = стрїливо; — Schiessbedarf = скїлькость потребуємого пороху, спотреба а. потребина пороху.)

Schiessgewehr, стрїльба (властиво стрїльба = Schiessen; а відтак

Schiessgewehr, тому то и співають у пісни: „За димом не видно, за стрїлбов не вчує.“)

Schiesspulver, стрїльбовий порохъ (стрїльний порох.)

Spießbock, серниця (Spießser, Spießbock = молодий олін, що вперве має роги, шпичак. — Серниця = Rehweibchen, сернюк = Rehbock.)

Schmalthier, оленокъ (не оленок, а оленця, ланя, маюча більше ніж рік.)

Schmelzwerk, ясенцева робота (?) (Завод [заклад] до топлєня крущів, руд; топниця; також топлєнина, топлєні річи.)

Sowohl — als auch, такъ — якъ (У галицких писателів стрічає ся часто так — як, однакж повинно уживатись як — так. Також и в російській єсть какъ — такъ, и у лучших писателів польскихъ як — так. Люд наш завсе уживає як — так, н. пр. „Чом конопля зелєная як в зимі, так в літі?“ — Що иншого значить так, як, н. пр. Чи так у вас, як у нас и пр.)

Seifenwasser, милини (mydliny = миловинє.)

Spieler, грачъ, картяръ (грач = Spieler; картяр = Kartenverkäufer; — картяр, картій, карточник, картѣжник = Kartenspieler.)

Spinat, шинакъ, лобода (що иншого шпинат, а що иншого лобода, Gänsefuss, chenopodium.)

Scorpion, медведюк, медведєць (Scorpion = шкорпіон, niedźwiadek належить до Паучаків [Arachnoidea], именно до черевоцєнних [Arthrogastra]. Шкорпіони лучають ся переважно в краях горячих, декотрі роди бують також в Европі полудневій. Кусають ідко. У нас шкорпіонів нема; — медведюк, медведик, медведчук, медведюх = Maulwurfsgrille, Gryllotalpa vulgaris, turkuć podjadek, комаха (insectum) належача до саранчуків (Orthoptera), звирючка погана вправді, але не ідовита, хотяй шкідна через підгризованє корінців на луках и полях. У нас роками дуже часта.)

Schuhflicker, партола, вертола-шевець (?), ходачникъ, шевцюга (партола = Pfuscher; ходачник = той, що „ходаки“ робить; шевцюга = Schuster (mit Verachtung); — Schuhflicker = прищипкар, прищипник, швець-полатайко, швець-латач.)

Seelenamt, панахида (Seelenamt = душстаровництво, душпастирство; — Seelenmesse = панахида, служба божа, відправлена за усопших християн; — панихида з грєч. παννυχίς (п'ас, п'аса, п'ав всякий, кожний, цілий, весь и νύξ ніч), властиво: всєночне бдіне, потом молєне о усопших або парастас (παραστάσις, предстательство, ходатайство.)

Spitzzahn, зуб сїкачъ, передний зубъ, клевакъ (Сїкач, передний зуб = Schneide- oder Vorderzahn; — клевак = Hauer, grosser, hervorragender Eckzahn (z. B. beim Schweine); — кло, зуб кутний = Eck- oder Spitzzahn (у людю часто: зуби кутні = зуби черєнні, Backenzähne, Kauzähne.)

Seufzen, востхнути, вздихати, янчѣти (sic!), стогнати (Seufzen = вздихати, зітхати; — stöhnen = jęcząc, стогнати.)

Stöhnen, стогнати, зойкати, айкати, ковірѣти, сковичати (стогнати = stöhnen; зойкати = jammern; зойк = Jammergeschrei; айкати = aj schreien; ковірѣти = verkümmern, das Leben elend fristen; сковичати, heulen, winseln.)

Sprachorgan, губа (Губа = Lippe, Mund. — Орудє мовне = Sprachorgan.)

Stiefelschmiere, чорнило до чобѣтъ (чорнило до чобіт = Stiefelschwärze; — смавило до чобіт = Stiefelschmiere.)

Sterbling, погібша (здохла) вѣвця (?).

- Steppenfuchs**, корсакъ (Корсун, коршун, корсак = яструб малий, скригулець, *Astur nisus L.*, *Sperber*; — *Steppenfuchs* = лис степовий.)
- Stoppelgras**, стерниста трава (трава по стернищах ростуча, постерниця.)
- Stüber**, шутокъ, штиверъ (перше польске *szczutek*, друге перекручене з німецького; по руски: штовшик.)
- Sturm**, буря, непогода, негода, зав'яя, суховійниця, бурянь (буря, шувір = *Sturm*; непогода, негода = *schlechtes Wetter*, *Unwetter*; — зав'яя = *Windwehe*, *monceau*, *de neige fait par le vent*, звич. plur. зав'яі, снігові зав'яі, снігові замети; — суховійниця = *ein starker, trockener Wind*; — бурянь = хопта, хабуз, *Unkraut*.)
- Sturmwind**, **Sturmwetter**, бурянь (бурянь = *Unkraut*.)
- Sturzbad**, навальна купіль (купіль натрискова.)
- Subtraction**, одшибане (відшибати = *mit Gewalt wegziehen*, *wegreissen*, *wegstossen*; відшибане = *Wegstossen*, *Wegschlagen*.) Що иншого в значіню *abrechnen* н. пр. я відшиб 10 центів = *odtraciłem 10 cnt.*
- Tod**, безголове (безголове = *Verderben*, *Verwirrung*, *Wirrwar*, *Elend*, на безголове, *zum Verderben*.)
- Tabackshandel**, торг табакою (тютюном) (Вираженя торг табакою, гандляр деревом и т. п. уживані декотрими галицькими писателями, як рускими так и польськими (*handel tabaka*, *handlarz drzewem*) уважаю яко зовсім недоладні. В подібних случаях, після моєї думки, треба все класти другий падеж; протое: торг дерева, торг табаки, гандляр дерева. Инша річ при глаголах и суцниках глагольних, н. пр. торгувати деревом, торгуване деревом.)
- Taschenwörterbuch**, словарець (словарець = *Wörterbüchlein*, об'ємом малий словар; карманний словар = *Taschenwörterbuch*, словарець маючий такий формат, що книжку вигідно мож ховати и носити в кешени (кармані).)
- Tagthierchen**, поденька, денниця (Денниця, денничка = *Morgenstern*, *jutrzenka*.)
- Tagvogel**, денний мотиль (1) денний птах, птах ведучий жите денне; 2) денний мотиль, дневник.)
- Talg**, лій, смалець, сало (*Talg* = лій, н. пр. лівки, леві свічки = *Talgkerzen*; — смалець, перетоплене сало, перетоплена солонина, тік з солонини = *Schmalz*; — сало, тук = *Schmer*.)
- Thränenthal**, долина плачу (падолъ плачу, падолъ земна.)
- Todtengespenst**, душа покійного oder помершого, мара, мертвець (душа покійного = *Seele des Verstorbenen*; мертвець = *der Todte*; мара = *dichter Nebel*, *Gespensst*, *Todtengespenst*; мари (pl.) = *Todtenbahre*. — *Todtengespenst* дословне мрець-опир.)
- Trespe**, стоколоса, костерева, м'тлиця (стоколоса = *Bromus*, *Trespe*; костерева, костерява або кустриця = *Festuca*, *Schwingel*; м'тлиця = *Apera spica venti*, *Windfahne*, *Ackerschmiele*. Ті трави межи собою вельми ріжнять ся. Подібна до м'тлиці єсть половуха або половушка (*Agrostis vulgaris* *With.*))
- Tretrad** = доптаюче колесо (колесо наступове od. наступне.)
- Triefäugigkeit**, сл'зюокість (каправість, від капати, *triefen*.)
- Toll**, галатиноватий (?)
- Treibjagd**, облазъ, облава (Облава = *Treibjagd*; — облази в польск. *upłazy* = *Lehnen*, *Gebirgslehnen*; так зовуть в горах наших збіча

порослі бивною травою а подекуди и корчами (кряками, кущами, mit üppigem Graswuchs bedeckte, hie und da auch mit Gesträuch bewachsene Bergabhänge, anders: лازی.)

Treibwerk, тягуще олово (прилад порушающий, рухало, пудиво, двигало; ворота (pl.), триб; деколи також „прудиво“ (від прудити = eine Spannung veranlassen, z. B. корч напрудив жили = der Krampf spannte die Adern.)

Treibsand, курний пісок (навійний пісок, розвійний пісок, летучий пісок; vom Treibsand verwehte Stellen, навії піскові.)

Tiefblick глибокий зорь, переймливість (вглубливий погляд, глибокий погляд, основний погляд, проникаючий п., проймаючий погл. = Tiefblick — вглубливість, проникавість die Eigenschaft tief hineinblicken, gründlich zu erforschen; — переймливість, переймивість = снага переймовати, das Vermögen zu Capiren, die Fähigkeit zu Begreifen; Receptivität.)

Unthat, збродня (злодіяне.)

Ungelehrig, нелашпівий (sic!) (непонятливий, непереймуций.)

Untrinkbar, чого пити не можь (не до питя, непитний.)

Unverderblich, незопсуийний (не до зіпсованя, незіпсоваємий, неспортимий, незнищимий.)

Unsauber, неогрядний (нечистий, нехарний, нечумазний; — неогрядний = nicht fett, nicht beleibt.)

Umstricken, обейтковати (обсилити, облести, обмотати.)

Urfehde, присяга немсти (первісна затія, первісна котора [котора старорук. = Fehde], первісні сколотини, первістний заколот, первісна колотнеча; заспори.)

Verdauung, стравленє, потравъ (травлене = Verdauung; потравиця, потрав = отава, Grummet.)

Verwegen, смѣлий, ђважний, зухвалий (смѣлий = kühn; відважний = muthig; смѣливий, зухватий, зухвалий, здуфалий = keck, fresh; — смѣлчаковатий, смѣлий, смѣлкий, идучий *прожогом* в небезпеченьство, загонистий = verwegen.)

Verbrennbar, згористий (sic!) (спалимый, спальний; також палкий [палкий = brennbar; glühend heiss, brennend heiss]; — згористий у люду значить = spadzisty, abschüssig, н. пр. згористе поле.)

Verlieren, пострадати (страдати = leiden; пострадати = потерпіти, ausstehen, leiden; польск. postradać = потеряти, втеряти.)

Vordreschen, виколосити (на переді молотити, по-переду молотити.)

Vogelschlinge f., силць (Schlingen сильки, силці, смьки; — Vogel-schlinge = силька на птахи.)

Verbrechen, проступокъ, провиня; Vergehen, провиня, проступокъ (Vergehen a Verbrechen не есть само одно: Vergehen, проступок, провиня, прогріх, прогрішене; — Verbrechen, переступ, більше злодіяне, польск. zbrodnia.)

Voraussagen, будучити (?), ворожити, предсказати (наперед говорити, прорекати, пророчити [кому щось, н. пр. напроорочив ему щасте]; — ворожити = wahrsagen.)

Vollmond = повня (люд, о скілько знаю, говорить „лідповня“. У писателів українских стрічаємь однакож „місяць у повні“, н. пр. у М. Вовчка.)

Vorgefallen, приключений (?).

Vorzug, здоба (здоба уживає ся в піснях в значіню здобич, die Beute.)

Wölfen, окотити ся (о вовкахъ) („окотити ся“ уживає ся о вівцях, зацях; — о вовках же кажемо: оцнити ся, в подібнім значіню також тікати ся, кичити ся, гильнити ся.)

Wandhacken, Wandnagel, кóлокъ (кілок = Pflöck; так стінний = Wandhacken; — цвях стінний = Wandnagel.)

Wurmfrass, порохно (порохно [Moder, vermodertes Holz] а червоточина, червоточини [Wurmfrass] не все одно.)

Wunsch, жадоба, хóть, воля, бажанье (Wunsch = жичене, желанс; Begehren, Verlangen = бажанє; Sucht = жада, жадоба; Wille = воля, хіть [хіть auch Lust, охота.]

Wassergott, Морунъ (бог водяний.)

Wassergöttin, морска богиня (богиня водина; — Meergöttin, богиня морска.)

Wasserbaumeister, водяний будóвникъ, сокирникъ (майстер будівлі водяно; сокирник майже тоє, що тєсла, Zimmermann.)

Weberschiffchen, човнокъ, човенокъ (люд говорить завсе: човник, ген. човника.)

Weichselzopf, ковтокъ, ковтунъ (ковток = Schluck; Bissen, Brod, н. пр. дасть Big роток, дасть и ковток = буде роток, буде кусок = gibt Gott ein Häschen, so gibt er auch ein Gräschen.)

Weltachse, óсь od. снасть (?) свѣтова (вись земна = Erdachse [natürlich eine ideale Linie]; снасть = Gerüst, Vorrichtung.)

Zahllos, несмѣтний (П. П. тоє слово взяв з великоруского; в малорускѣм: нечислимий, нечислений, незлічимий, незлічний.)

Zeitwort, часослово (автор словаря хотів щось лучшего скласти, ніж утерті и в граматиках прийяті вже назви: дієслово, глагол; однакож термин „часослово“ пригадує нам „часословець.“; думаю, що все таки будуть уживатись висше приведені назви. Вираз „глагол“ уживає ся також и в людóвій рíчи, як в Галичині так и на Україні. И так н. пр. в Бережанщині співають [при вінкоплетинах]:

Надлетіло потетко це, це, це!

Сіло собі в віконечко, щєбєчє —

А за столом панєночки глågолєт,

Марисєнці вiночок лагодєт.)

Zickzack, викрутаєь (sic!); клєсомъ, въ кривульки, викрутасомъ. (Зик-зак; сли би вже хто упер ся руске слово на тоє мати, то був би вираз підходящий: зубень, зубак.)

Zumuthung, домаганье, вимога (також приписованє, присуджуванє, при-суда.)

Zungendrescher, кавєрзникъ (каверзник = Aufwiegler, Unruhestifter, auch Abenteuerer; — Zungendrescher = пустомєля, тріскач.)

Zusammenflechten, клѣтити (sic!) (сплігати, сплєсти; klebic = zusammenfügen, Klebwerk machen.)

Zusammenschmieden, спогрѣти (sic!)

Zwerchfell, болона, перепонка (болона = Haut; перепонка = dünne Scheidewand überhaupt; — Zwerchfell = перепонка діляча ямину грудну від черевної.)

Zwitter, мѣшанець (sic!) (мішанець означає Mischling, Bastard; а Zwitter — обополий, обоого пола, двуполець. Zwitterblume двуполий цвіт, цвіт совершений.)

Zucker, цукоръ, цукуръ (sic!).

Zuckersaft, мясокъ цукровий (сок цукровий.)

Zwölfel, дванадсятка (дванадсяток, дванадсятка не означає $\frac{1}{12}$, но тоє, що містить в собі 12, дюжин, Dutzend; — Zwölfel — дванадсятина.)

То би були замічання, які би ми по короткім перегляді словаря п. П. учинили. До того доложимо, що в невеличкім тім словарці єсть споре множество слів неумістних, неблагоподобних и соблазниючих, виразів спорзних, порочних (nota bene: автор писав свій словарець, як сам виражав ся в публичних письмах, для молодежи). Примічаємо, щосьмо тут, презираючи словар дуже скоро, лише малу частину похибок тамже находячих ся виписали. Окрім тих єсть еще, скажемо словами словаря п. П., „несмітний безбаш“ виразів найчуднійше уклепаних, а и толковане слів німецких значною частю невірне; именно часто побиває ся п. П. на номенклятурі науковій, творячи найдивніші в світі терміни.

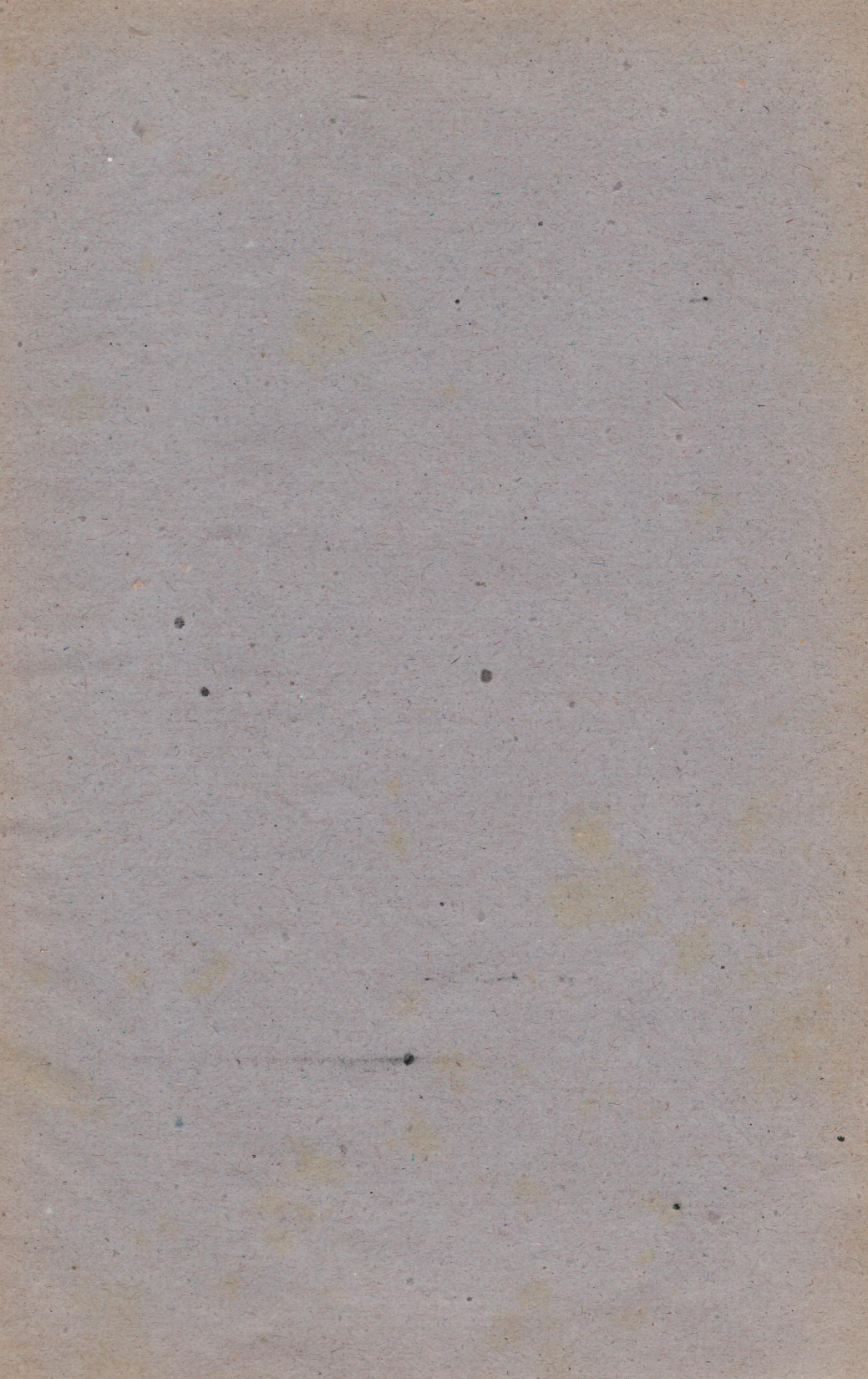
Не могу залишити також о тім зганути, що п. П. в своїм словарци приводить слова німецкі застарілі и дуже рідко уживані, на котрих місци в словарі приручнім лучше було умістити вирази частійше уживані, в книжках и повседневній мови частійше лучаючі ся. И так находимо н. пр. *adjectivum brastig*, котрого навіть в таких обширних ділах, як в словарях Adelung-a (*Grammatisch kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart mit beständiger Vergleichung der übrigen Mundarten*) и Ziemann-a (*Mittelhochdeutsches Wörterbuch*) не подібати. Єсть в помянутих ділах лише substant. *brast* и *verbum brasten* с приміткою: *veraltet* як зганено висше. Находимо *subst. Fraiss* (у Adelung-a *Fraiss*, *Fraisch* у Ziemann-a *Vreise* = *Hagelwetter*, *schreckliche Gefahr*, *Vergehen*, *Verbrechen*, *Gericht über Leben*, *eine todtgefährliche Krankheit* = градовица, туча с градом, градобит (в Чортківшніні уживяне людом зрівняй польск. *gradobicie*), страшне небезпеченство, проступок, переступ; суд о смерть и жите, смертельна хвороба) и инші рідше уживані слова, именно зложені [пр. *Flammenschrift*, *flachfüßig*, *Kettenschluss*, *Protzkette*, *Querflöte* (явтор словаря телкує: *фуярка*, *флютя (?)*), *Sanderz*, *Schwanenarm* и а.] Приводячи зостарілі або лиш декуда уживані слова в некористь слів важнійших, більше уживаних *словар приручній* віддаляє ся від властивої своєї цілі: коротко и звязко подати запас слів найпотребнійших и найбільше уживаних.

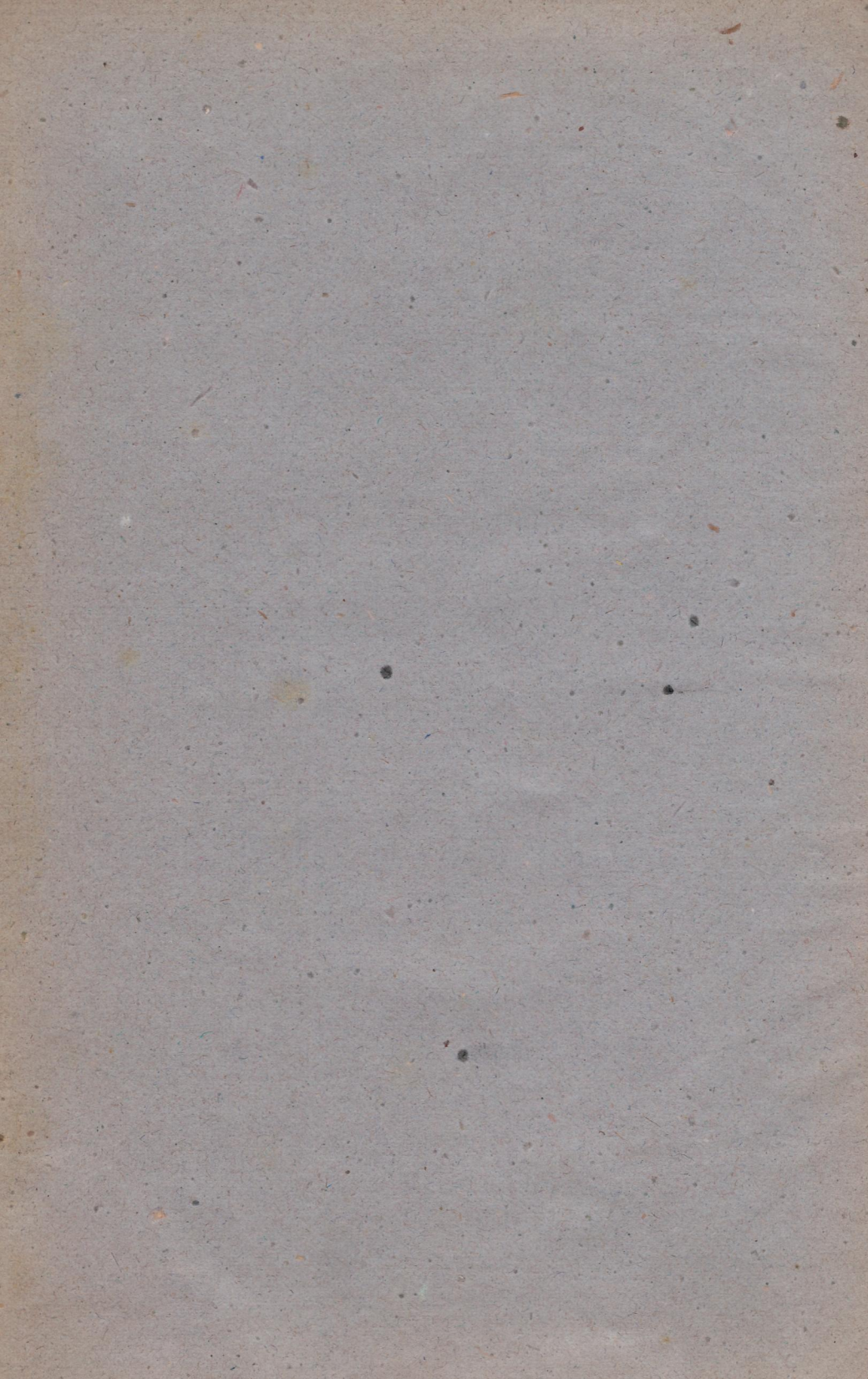
Пану П. заманулось *весь скорб* нашої бесіди затагнути у свій словар. Та ба! до того треба праці. Треба студіювати літературу стару и нову, треба самому ходити від села до села, прислуховатись бесіди и чудовій мнені селян, полюбити, порозуміти и в цілости обняти той наш язык, що то розтікає ся сірим вовком по землі, шизим орлом під облаки — квилить соловієм, то затурчить ніжною горлицею — тужить сивою зазулею, то знов клекче хижим яструбом-соколом — сміє ся калиновим лугом, то знов сумує темною мракою над чорним бором Бескидским — зрадіє ясним лицем сонця, то насупить ся смолевими хмарами тучевими — колихає милим супокоем погодливої зоряної ночі літної, то утнівно

загрозить величавим громом серед блискавок хмари роздираючих — шевеліє легким вітерцем маєвим, то загуде борвієм завалюючим ломами ліси високопенні — леліє срібним потоком, то шумить поважно Дніпром-Словутицею, стогне-реве розбитими філями по Порогах, або вие бушуючими вовнами Чорного моря — свище протяжним посвистом вітру гуляючого по узких зарінках Дністрових, або лунає свободним гомоном по розлогих степах України...

Ще раз скажемо, щоби навчити ся докладно языка, треба многолітнєї, совісної праці. Щиро попрацювавши яких двадцять — тридцять років, можна потім и прийнятись за видане менше-більше повного словаря. Для обігнаня першої потреби порадно би зложити тимчасом *приручний* словарь, котрий би приміром містив тільки слів, кілька у словарі п. О. П., а окрім того обіймав и одвітну часть (найпотрібнійшу) з зворотні (фразеології). Для зладження такого приручника вистане рік, найбільше два літа праці, розуміє ся, совісної. В приручнику, еще раз повтаряєм, має дучитись *короткість з точністю*.

21.792

1481